

*Dr. Drago Unuk, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta,
dragounuk@gmail.com*

Stilizacija

Izvirni znanstveni članek

UDK 81'38

POVZETEK

Konceptualen prispevek podaja teoretični prikaz stilizacije kot fenomena jezikoslovne stilistike. V verbalni komunikaciji stil označuje način pojavnosti, ki izhaja iz hotenega izbora uporabljenih in prirejenih jezikovnih ter nejezikovnih sredstev. Stil besedila nastaja na podlagi zbira izraznih sredstev in je posledica procesov, ki se v besedilu povezujejo. Razlikujemo proces stilistične diferenciacije in stilotvorni proces. Bolj ko je jezik razvit, več možnosti izbire in uporabe jezikovnih sredstev ima v stiliziranju. S postopnim členjenjem stilov nastopa tudi členjenje stilnih sredstev; funkcija besedila določa izbor izraznih sredstev in delitev stilov. Glede na svojo stilno zaznamovanost ali emocionalno-ekspresivni odtonek se zaznamovana jezikovna sredstva uporabljajo v natančno določenem kontekstu, stilna vrednost se najbolj čuti v besedišču in skladenjskih sredstvih. Stilizacijo tvori celotna dejavnost sporočanja, ki vodi do uresničitve določenega stila; načinov stilizacije je več, običajno se prepletajo kot snopi stiliziranja. Stilna norma je obvladovanje rabe stilnih vrednosti sredstev.

Ključne besede: jezikoslovna stilistika, stil, stilem, stilizacija, sopomenskost, stilna norma, snopi stilizacije

Stylisation

ABSTRACT

This conceptual paper provides a theoretical framework of stylisation as a phenomenon pertaining to stylistics. In verbal communication, style denotes a

manifestation mode which results from one's deliberate choice of used and modified verbal and non-verbal elements. The style of a text is based on the selection of the means of expression, and results from the processes which intertwine within the text. We distinguish between stylistic differentiation and style-forming process. The more developed a language is, the vaster choice one has with regard to the use of linguistic features in stylisation. Gradual division of styles leads to the division of style elements: the function of a text determines the selection of means of expression and the division of styles. With regard to their stylistic markedness or emotional-expressive meaning, marked language elements are used in a precisely determined context, whereby the stylistic value is most notable in the vocabulary and syntactic elements used. Stylisation comprises the entire communication process which leads to the realisation of a specific style. There are several stylisation modes which normally intertwine as stylisation bundles, while style norm refers to managing the use of the style values of individual elements.

Key words: stylistics, style, stylistically coloured word, stylisation, synonymy, style norm, stylisation bundles

Uvod

Jezik je vpet v večplasten socialni kontekst, njegove komunikacijske funkcije postajajo bolj in bolj specifične in detajlne, tako da ne kaže idealizirane podobe homogenega pojava, ampak orientiranost k diferenciranosti in heterogenosti v obliki večfunkcijskosti in variantnosti. Variantnost jezika v sodobnosti se izrazito povečuje, v ospredju pa so zlasti kvalitativne spremembe. Širi se jezikovna polivalentnost in povečuje število jezikovnih stilov ter žanrov. Prav družbeni kontekst določa množico variacij glede na socialno-komunikacijsko okolje. Posameznik v svojem verbalnem komuniciranju uporablja jezikovne možnosti za izražanje svoje raznolike družbene pripadnosti in hkratni skladnosti z aktualnim komuniciranjem, tako da uporablja izrazna sredstva, ki se kažejo kot družbeno dogovorna, in sredstva, ki so izraz njegove individualnosti. Tako ureja svoje komuniciranje na različnih ravneh: neverbalno na pragmatični ravni, diskurzivne strategije na komunikacijski ravni za odražanje pripadnosti družbenim skupinam in izražanja namena, teme in dejavnikov aktualne situacije, na jezikovni ravni pa jezikovno strukturiranost, skladenjsko, pomensko in oblikovno izgrajenost v skladu z ravnijo besedila. Večina (spontanega) komuniciranja ne služi posredovanju objektivnih informacij, temveč predvsem izražanju lastnosti posameznika in njegovega odnosa do okoliščinske pojavnosti stvarne situacije ali teme, tako da tako izražanje deluje v obliki sopomenskih pojavov v celosti njegove komunikacije. Posameznik te možnosti izraža kot lastno dinamiko variranja v aktualnem komuniciranju. Kaže se kot poseben sloj jezika – stil.

Stil

Splošni pomen pojma stil¹ je, da je to specifičen in hkrati enoten način izbiranja ter povezovanja prvin, delov in postopkov v oblikovanosti ter zgrajenosti namenoma tvorjenih celot. V tako izgrajeni tvorbi se stil kaže kot povezovalno načelo zgrajenosti celote. Stil je videti kot pojem, ki ga lahko prenesemo na dve ali več danosti, ki so v bistvu enake, razlikujejo pa se po posameznih značilnostih, te pa ne spreminjajo bistva danosti; npr.: *klobuk* – *klobučevinasti* (različnost) *klobuk*, *panamski* (različnost) *klobuk*, *kardinalski* (različnost) *klobuk*, širokokrajni (različnost) *klobuk*; vsak od njih je *klobuk* (bistvo), razlikujejo se le po nebistvenih značilnostih.

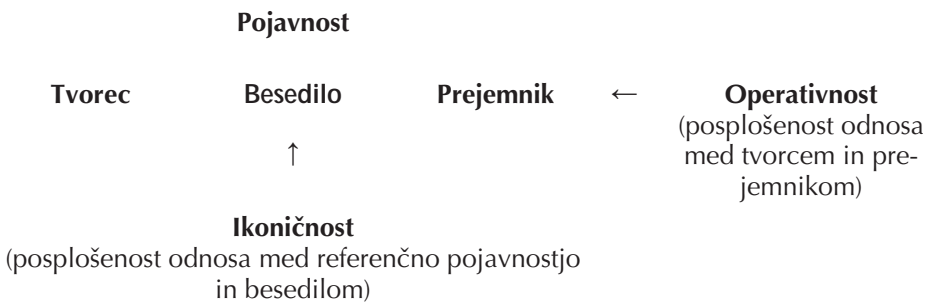
Stil kot pojav je vsebovan v jezikovnem sporočilu, zato po saussurjevski dihotomiji spada k parole – h govoru, k rabi jezika (sistemski vidik stila). Stil kot kompleks lastnosti jezikovnega sporočila se dosega z izborom iz danih jezikovnih sredstev jezika kot sistema, zato se kaže na vseh ravneh jezika (postopkovni vidik stila). Izbor je sestavina jezikovne dejavnosti; njen namen je sporočanje, zato je odvisen od povsem določenega cilja tvorčevega sporočanja (teleološki vidik stila). Stil se kaže v besedilu, to je v rezultatu jezikovne dejavnosti, in to ne glede na prenosnik (vidik predstavitve stila). Stil se v besedilu kaže s svojo svojevrstno organizacijo jezikovnih prvin, tako da je poleg vsebinskih in jezikovnosistemskih prvin ena od konstitutivnih prvin besedila (besedilotvorni vidik stila). Za jezikovni stil (in tudi za druge nejezikovne stile) velja, da v sporočanju deluje samo, če tvorec in naslovnik razpolagata z obema skupno vrednostjo koda (sporočanski vidik stila) (Korošec, 1998).

V verbalni komunikaciji stil označuje način pojavnosti, ki izhaja iz hotenega izbora uporabljenih in prirejenih jezikovnih ter nejezikovnih sredstev ob upoštevanju situacije, funkcije sporočanja, namena tvorca in tematsko-vsebinskih ter referenčnih pojavnosti (Mistrík, 1985). Stil besedila nastaja s postopno rastjo besedila kot nasledek procesov, ki se v besedilu združujejo. Na podlagi tvorčevega namena se tvorita fazi graditve stila: prva faza zajema izbor in kombiniranje izraznih sredstev, druga faza prirejanje ter uporabo kot besedilotvorno povezovanje nižjih enot v višje in tako zajame še zgradbo ter strukturo besedila. Razlikujemo proces stilistične diferenciacije in stilotvorni proces. Ob vsem je vključen še kompleks komunikacijskih, žanrskih, jezikovnih in stilističnih norm, ki izhajajo iz sredstev ter postopkov, kakor so uveljavljeni v stvarnem sporočanju (prim. Vinogradov, 1955; Horecký, 1991; Hoffmannová, 1997).

¹ Stil: gr. *stylos*, lat. *stilus*: pisalo – paličica, v starem veku so z njim pisali na lesene ploščice. Vsakdanja raba izrazov *stil* oz. *slog* je nenatančna: življenjski stil, stil oblačenja, stil ličenja ... V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (1994, str. 1248, 1311) sta izraza *stil* in *slog* na pomenski ravni povsem enaka, razlikujeta pa se na področju rabe. Pomen metonimičnega prenosa je način govorjenja ali pisanja, osebno izražanje. V jezikoslovju govorimo o stilu.

Izbor (selekcija) obstaja tam, kjer obstaja široko razumevanje sopomenskosti, da lahko nastopa konkurenca jezikovnih sredstev. Tako je mogoče v izražanju približno enake vsebine uporabiti več približno enakovrednih sredstev: besednih enot, oblik, zgradb, govornih dejanj, besedilnih tipov oz. vrst, posameznih prvin in oblik narodnega jezika ter skalo parajezikovnih prvin. Dejavnosti vrednotenja prvin sledi dejavnost izbiranja prvin, oboje pa temelji na našem védenju in poznavanju osnov ter učinkovanja posameznih izraznih sredstev. To védenje je nastalo iz učenja jezika, učenja o jeziku in izkušenj o sporazumevalnem učinkovanju sredstev. A izbor sredstev v besedilu ne nastaja vsakič znova, torej ni vsakič nekaj enkratnega in izvirnega, temveč največkrat ravnamo iz gotovosti – iz lastnega komunikacijskega in jezikovnega védenja, tako da najdemo že izdelane celote. Izbor sredstev v besedilu je nameren, intuitiven in po (ne)hotenem zgledu na že videno ali slišano. Temu se pridružujeta še: naša izkušnja iz jezikovnega védenja glede ocenjevanja, ali je nekaj pravilno ali nepravilno, tj. glede na jezikovno normo in kodificiranost,² in naša izkušnja iz komunikacijskega védenja; glede na komunikacijski učinek ocenjujemo, ali je nekaj ustrezno ali neustrezno (Miko in Popovič, 1978).

(I)

Na operativnost se vežeta lastnosti sociativnost kot poudarjeni vidik prejemnika in subjektivnost kot poudarjeni vidik tvorca, na ikoničnost pa se vežejo: vrsta kategorij tematskosti, tako da je to izrazni dejavnik besedila in do neke mere opredeljuje besedilo; vrsta doživljajskosti, ki se kaže kot konkretne, življenjske in pragmatične konotacije, tako da je (vsako) besedilo evokacijska izrazitev določenih konkretnih življenjskih situacij, dogodkov in odnosov; vrsta pojmovnosti kot splošnosti (univerzalnosti) izrazov.

² Vse, kar preberemo ali napišemo, vrednotimo z vidika normativnosti standardnega pisnega jezika.

(II)

Sociativnost		Pojmovnost
Operativnost	Ikoničnost	
Subjektivnost	-----	Doživljajskost

--- – nedirektni odnos; | – direktni odnos (prav tam)

Stil nastaja na podlagi zbira izraznih sredstev, ki so nosilci določenih izraznih (funkcijskih) kategorij. Stil besedila se tvori kot sočasnost besedilotvornega procesa s tem, da tvorec besedila ali skupina uporabnikov jezika ali celotna jezikovna skupnost v sicer enkratnih komunikacijskih situacijah daje prednost določenemu načinu izražanja. Stil je s tem pojavnost vsakega besedila in obenem njegova specifična kakovost. Pripisujejo se mu tudi določene funkcije: funkcija označevanja (nominacijska funkcija) je v stilu ali razlikovalna, tj. po čem se določeno besedilo razlikuje od drugih besedil, ali uvrščevalna, tj. po čem se besedilo uvršča v isti tip/vrsto besedila; estetsko funkcijo stila tvori določen način, ki je izbor in raba sredstev ter ga je mogoče uporabiti tako, da nosi estetsko informacijo; stil tudi podpira smisel predmetne vsebine besedila, kar je njegova semantična funkcija, saj se tako stil kot smisel gradita skozi celotno besedilo (Hausenblas, 1987, 1995).

Razčlenjenost (zdiferenciranost) stila

Stil je mogoče videti kot zgodovinsko kategorijo. Pred standardizacijo slovenskega jezika na slovenskem jezikovnem ozemlju so naloge t. i. funkcijskih stilov opravljali drugi jeziki: latinski, nemški, italijanski in madžarski, pozneje še srbohrvaški jezik (Pogorelec, 1977). V razvoju stilnega razčlenjevanja slovenskega jezika je imel umetnostni stil posebno vlogo. Velja dejstvo, da bolj je jezik razvit, več možnosti izbire in uporabe jezikovnih sredstev ima v stiliziranju – tako je razčlenjenost stila stalni proces. Funkcijski dejavniki so prevladujoči v delitvah stilov: s postopnim členjenjem stilov nastopa tudi členjenje stilnih sredstev, funkcija besedila pa določa izbor izraznih sredstev in delitev stilov. Ti se razlikujejo tudi po prevladujočih konstitutivnih dejavnikih govornosti, pojmovnosti, direktivnosti, operativnosti. Tradicionalno govorimo o visokem, srednjem in nizkem stilu. Klasificiranje stilov je neenotno glede na razne jezikoslovne teorije in glede na uporabljene kriterije (Havránek, 1942; Mistrík, 1985; Chloupek, Čechová, Krčmová in Minářová, 1991; Hausenblas, 1995; Hoffmannová, 1997).

(III)³**I. Javno – zasebno sporočanje****Medosebni stili**

Stvarni informativni stili

Stili javnega stika

Stila zasebnega stika

- upravni stil
- znanstveni stil
- strokovni stil
- publicistični stil
- govorniški stil
- esejistični stil

- pogovorni stil
- dopisni stil

Estetski stil (umetnostni stil)

Individualni stili

- osebni stil
- stil dobe
- stil smeri
- ...

II. Subjektivnost – objektivnost sporočanja⁴**Subjektivna stila**

- umetnostni stil
- pogovorni stil

Objektivni stili

- znanstveni stil
- strokovni stil
 - praktični strokovni stil
 - poljudni strokovni stil
- upravni stil
 - pravno-uradovalni stil
 - gospodarski stil
 - poslovni stil
 - trgovski stil

Subjektivno-objektivni stili

- esejistični stil
- retorični stil
- publicistični stil

³ Mistrík, 1985, str. 422–423, 544–566; prim. Hausenblas, 1973; Kožina, 1993.

⁴ S pojavom stilistike so to funkcijski stili; gre za funkcijsko stilistiko (Mistrík, 1985, str. 419–422; pdb. Chloupek idr., 1991).

III. Primarnost – sekundarnost sporočanja

Primarni stili	(I., II.)
Sekundarni stili (glede na rabo stilnih sredstev)	nevtralni, čustveni, ekspresivni, arhaični, gospodarni, elegični, enumerativni, eksaktni, ironični, komični, ostri, patetični, poetični, pojmovni, prozni, satirični, sentimentalni, skromni, neosebni, vulgarni, visoki, srednji, nizki, šaljivi idr. stil
Terciarni stili (glede na področje konkretne dejavnosti)	biblični, ceremonialni, zgodovinski, didaktični, diplomatski, zahvalni, enciklopedični, dopisni, pridigarški, kritični, kronistični, pravni liturgični, notarski, uradovalni, prepričevalni, polemični, oglasni, oglaševalski idr. stil

Stilna razčlenjenost pomeni stilno zaznamovanost sredstev. Inventar jezikovnih sredstev je obsežen (količinski vidik), raznolik (kakovostni vidik) in dinamičen (razvija se v času). Širjenje in členjenje inventarja je stalno. Glede na komunikacijsko situacijo in namen iz mogočega inventarja sredstev izbiramo ter izberemo samo nekatera sredstva (npr. vikanje – tikanje, stikovna sredstva, shematiziranost skladnje itd.). Pri tem velja tudi, da v isti situaciji po navadi uporabljamo ista jezikovna sredstva, zaradi navajenosti in neopaznosti jih ponavljamo (npr. v pogovoru v pisarni, v govoru na strokovnem srečanju ipd. uporabljamo ista tipična jezikovna sredstva).

Stilistika

Stilistika je veda o stilu kot načinu izražanja in oblikovanja, tj. o izboru in načinu rabe jezikovnih, nejezikovnih ali umetniških sredstev ter uveljavljenih postopkov. Literarnovedna stilistika je del literarne vede (literarne teorije) in se ukvarja s sredstvi, pomembnimi za zgradbo umetnostnega besedila. Jezikovni stil, ki je predmet jezikoslovne stilistike, se nanaša na formalne strani besedil različnih vrst, literarni stil pa obsega obliko, notranji ustroj, kompozicijo in idejno-tematsko zgradbo literarnih besedil (Čeh Steger, 2007). Od petdesetih let dvajsetega stoletja je jezikoslovna stilistika (lingvostilistika) relativno osamosvojena od literarne vede, postala je samostojen del jezikoslovja. Proučuje: jezikovna in zunajjezikovna izrazna sredstva, ki sodelujejo pri zgradbi jezikovnih pojavov; zgradbo, organiziranost in sestavo besedila; stilno razčlenjenost jezikovnih pojavov. Natančneje je: a) veda o izbirnih možnostih jezika (besedotvornih, leksikalnih, skladenjskih, oblikoslovnih, glasovnih); tako razlikujemo praktično stilistiko (glede na namen) in funkcijsko stilistiko (glede na funkcijo) sporočila/besedila; b) jezikoslovna disciplina, ki raziskuje in analizira posamezna besedila,

da ugotavlja splošne zakonitosti stilizacije jezikovnih pojavov; c) nadgradnja spoznavanja jezika. Ima svojo paradigmatico (tvori jo celost stilnih značilnosti izraznih sredstev) in sintagmatico (tvori jo združevanje izraznih sredstev, ki tvorijo besedilo). Jezikovne enote so deli sporočanje sistema, njihova primarna vloga je prenašati informacijo; če pridobijo kako drugačno vrednost, če so torej uporabljene še za kake druge vrednosti oz. če se uporabljajo za druge namene, to pomeni nekaj dodatnega, pomožnega glede na njihovo glavno vlogo, in prav ta dodatna vloga je predmet jezikoslovne stilistike. (Vossler in Spitzer, 1972; Enkvist, 1973; Achmanova, 1976; Crystal, 1997; Pogorelec, 2011).

Stilizacija

Jezikovna izrazna sredstva so različna glede na svojo stilno vrednost. Nekoč so stilno vrednost pripisovali samo besednim oz. leksikalnim enotam, pozneje pa še drugim jezikovnim sredstvom. Stilno vrednost imajo: zaznamovano besedišče, slovnični pojavi (oblike, zgrajenost ipd.), zgrajenost ter oblikovanje. Razlikovalnost stilne vrednosti omogoča in pomnožuje obstajanje sopomenskosti, tj. možnost uporabe izraznih sredstev, da sopomenskost lahko prehaja skozi vse ravnine ter omogoča stilizacijo vseh ravnin. Stilizacija zajema več postopnosti. A) Prva je izbiranje ustrezne prvine, tudi oblike in zgradbe. Pri tem deluje sila stilotvornih dejavnikov: tvorec besedila ve, čuti, ali se bo stilna vrednost uporabljene prvine dopolnjevala s sredstvom ali z več sredstvi ali je dovolj prvina sama, vendar prvina, ki pomaga, ne sme imeti enake stilne vrednosti. Npr.: narečna beseda v publicističnem besedilu (dialektizem), kjer sila stilotvornosti zadostuje in tako ni potrebno še káko stilotvorno sredstvo z druge ravnine. B) Sledita izbor in nizanje prvin, tj. zbir prvin, ki se uporabijo v zgradbi. A to še ni zgrajenost. C) Jezikovno izrazno sredstvo dobi končno pojavnost s primerjanjem, z uvrščanjem. Izbor prvine pomeni prehajanje v zgradbo; prvina se umesti v sobesedilo na ustrezno mesto, preoblikuje se njen pomen. Za njen pomen je pomemben tudi pomen konteksta, v njem se pojav dopolnjuje in spreminja, sočasno se tvori še stilni profil celotnega pojava. Npr.: *zdrav* – ponovitev: *zdrav, zdrav*; protipomenka: *zdrav – bolan*; sopomenka: *zdrav – pravilen (nazor)*. Č) V celosti pojava prvina dobi svoj končni pomen. Pri stilizaciji deluje stilotvorni proces. Ta je v osnovi celovit: prvine ni mogoče izvzeti iz kompozicijske celote, ker oboje tvori eno pojavnost (Mistrík, 1985, str. 403–404).

Pri stilni vrednosti razlikujemo stalno (konstantno) in sobesedilno (kontekstualno) stilno vrednost sredstev. V prvi vrsti imajo sredstva v besedilu lastnost stilne zaznamovanosti z inherentno stilno vrednostjo, ki je zaznamovanost pojava samega po sebi. Gre za že izdelane konotacije, ki so inherentno vsebovane v pojavu poleg pragmatičnih sestavin besednega (denotativnega) pomena in predstavljajo predvsem osebno vrednotenje kot čustvena, ekspresivna, estetska,

evokacijska, intenzifikacijska ipd. vrednost (npr. *slovka* v slengu; besedotvorna in glasovna struktura v oglaševanju: *Solatke, tortice, pišek*). Drugo vrsto predstavljajo sredstva, ki so zaznamovana samo glede na sobesedilo; imajo adherentno stilno vrednost (Zima, 1961). Konotacija je prav tako že ustvarjena, vendar ni priklicana, temveč reproducirana iz čustev, spomina ipd., tako da so konotacijski semi odvisni od konteksta (npr.: *Poslušaj, kaj je bilo, stari ...* : kognitivna pomenska sestavina [+/- kvantiteta] in pragmatična sestavina [+ ekspresivnost]).

S stilno vrednostjo sredstev sta povezana procesa aktualizacija in avtomatizacija. Aktualizacija izraznih sredstev je odmik od ustaljene jezikovne rabe, pozornost pa se tako usmerja k načinu izrazitve vsebine. Taka zaznamovana jezikovna sredstva so narejena za enkratno/priložnostno rabo (okazionalizmi; gl. Stramljič Breznik, 2005), vendar lahko taki neologizmi hitro preidejo v ustaljeno rabo, ki ni nujno tudi standardni jezik (*palčica, ljubec, strahovlada, superminister, najinost*). Najpogostejša je leksikalna aktualizacija, a je lahko glasovno-zvočna, grafična, besedotvorna, skladijska idr. (*Láčen si ful drugáčen; Stiska stiska; Zlodeji so spet delovali; Žiga žaga*). Avtomatizacija je način izrazitve, ki je za dano situacijo ustaljena: ni zaznamovana in tako ni opazna ter ne vzbuja pozornosti. Pomeni nemogućnost stilnega izbiranja (Ivanová Šalingová, 1971; Korošec, 1998).

Stilno razlikovanje (stilna diferenciacija)

Pomeni stilno zaznamovanost izraznih sredstev: vsaki komunikacijski sferi ustreza stilna plast jezikovnih sredstev kot stilno področje, tj. celota specifičnih sredstev, uporabljenih v pojavih danega (funkcijskega) stila sporočanja. Stilna plast jezikovnih sredstev sestoji iz stilno zaznamovanih sredstev vseh ravni jezikovne zgrajenosti, tako so lahko stilno zaznamovana: glasovna, oblikoslovna, besedna, besedotvorna, skladijska in besedilna sredstva. Če se določena jezikovna sredstva uporabljajo v ustreznem funkcijskem stilu sporočanja, so nezaznamovana in torej pričakovana; če se uporabljajo v drugem funkcijskem stilu sporočanja, gre za stilno zaznamovano rabo. Stilna vrednost je torej dinamična kategorija. Ob obojih obstaja še plast nocialnih sredstev, ki so stilno nevtralna, kot osnovo jih je mogoče uporabljati v vseh funkcijskih stilih. Stilna zaznamovanost se ugotavlja na ozadju stilno nevtralnih sredstev. Lastnost jezikovne prvine [+ stilna zaznamovanost] je funkcijsko specificirana glede na žanr, namen tvorca ali stil. Na podlagi svoje stilne zaznamovanosti ali emocionalno-ekspresivnega odtenka se zaznamovana jezikovna sredstva uporabijo v natančno določenem kontekstu. Najbolj se čutijo v besedišču in skladijskih sredstvih. Stilno najbolj zaznamovana so ekspresivna sredstva⁵ (Mistrík, 1985).

⁵ Zaradi omejenega obsega prispevka ni mogoče podajati besedilnih primerov in zgledov.

(IV)

1. Večinoma inherentno ekspresivno besedišče

sloj govornega besedišča	<i>brihten, cikniti, gristi (se), lajhati (se), natuhtati, pocrkati, pocrkljati</i>
sloj družinskega besedišča dialektizmi	<i>babi, mami, oči, papkati, ta mala, lumpi hudika, košenica, kotec, lajbič, nunc, otvezati, povitica, šagra, škrapet</i>
slengizmi	<i>drkati (se), izi, jajcati (se), keš, lajkati, nočka, pusa, rufniti, strgati (se)</i>
profesionalizmi (poklicno besedišče)	<i>androidna tablica, aplet, deljenje vsebin, dokumenti v oblaku, ekosistem, napredna aplikacija, plačljivo parkirišče, ponarejanje listine, protokol dna, ločljivost zaslona, vzrejni pregled</i>
arhaizmi (zastarelo besedišče)	<i>delopust, hudoba, izdajnik, lokavščina, mastilo, podanik, nebrižnost</i>
biblizmi (svetopisemsko besedišče)	<i>farizej, Judež, Sveta družina, Sveti Duh, nadangel</i>
žargonizmi	<i>aktivna slika, dotični, fiskalni pakt, jezikovne kopeli, kartonka, nalagati (program), polnjenje (papirja), printboks, razbiti kodo, zamrzniti (zaslon)</i>
neologizmi (novonastalo besedišče)	<i>boltomanija, dlančnik, gonilnik, iskalnik, Neslovenec, preventivec, parkomat, razhroščevalnik, stečajnik, turbokapitalizem</i>
poetizmi	<i>bridkost, dalj, daljine morja, daljne dalje, davnost, log in gaj</i>

2. Emocionalno-ekspresivno besedišče

evfemizmi (olepševalnice)	<i>hudik, hudir, hudiman, hudimar, nerazpoložen, okrogel, šment; mučenje – fizični pritisk, etnično čiščenje – preseljevanje narodov</i>
deminutivi (manjšalnice)	<i>denarček, krilce, ovčka, rakvica, skakljaj, sivček, sličica, vražič, zibkati</i>
hipokoristiki (ljubkovalnice)	<i>cukrček, črvek, ljuba, miki, pikica, revček, srček, ženkica,</i>
disfemizmi oz. pejorativi (slabšalnice)	<i>cincavec, čačkast, česnati, izbevske, kanalija, lajdrati (se), lizati (se), neslan, ojezikati, opica, pankrt, pocestnica, ropotati, traparija, vrag</i>

avgmentativi (večalnice)	<i>debeluh, govoranca, možak, jahariti, kosmatin, suhač, oderuh</i>
vulgarizmi (pogovornost: kulturno in socialno negativno zaznamovano besedišče)	<i>drekač, fukač, jebanje, jebenti, kurčevski, prdec, pičkariti, zasran</i>
3. Oslabljena stilna zaznamovanost (v nocialnih poimenovanjih)	
terminološka poimenovanja	<i>beli žafran, koherenca, kvant, pestič, plemenjak, placentalni sesalec</i>
publicizmi	<i>poteze vlade; repasaž za demokracijo, zajahati veter evrske tesnobe, bižuterija na političnem parketu, slepa pega intelektualnosti, kadrovski cunami, politični bazen, interesni algoritem, napihljivi balon, živelj</i>
prevzeto besedišče	<i>animacija, brandy, GB, ksenofobija, liberalizem, meteorit, pontifikat</i>

4. Stopnja stilne zaznamovanosti je dana samo v kontekstu.

glasovna sredstva (Gl. Unuk, 2012.)

slovnična sredstva (Gl. Korošec, 1998.)

Stilem

Stilem je osnovna enota stilističnega področja jezika. Je izrazno sredstvo, ki ima omejeno stilno vrednost, tj. stilni pomen. Ta temelji na opozicijah: [nocialno] – [ekspresivno], [zaznamovano] – [nezaznamovano], [nevtralnno] – [stilno]. Stilem je pravzaprav vsako jezikovno sredstvo iz celote jezikovnih in zgradbenih sredstev kakega besedila, če se ta skladajo z besedilnim tipom ter imajo tako stilno vrednost. Stilem konstituira stil besedila tako, da zbir vseh stilemov v besedilu postane eksponent stila besedila. Stilem zatem postane del paradigme, ko se ponavlja v enakih kontekstih, in del stilne norme (Mistrík, 1968). Prav okoliščine sporočanja določajo izbiro jezikovnega sredstva.⁶

⁶ (V) Npr. *holesterol* v besedilu, ki je oglas: večina sredstev je nevtralnno (glasovni in besedotvorni sestav, večina enobesednih leksemov), zaznamovana sredstva pa so: besedilo je govorno, zasnovano kot enosmerno dialoško (videz neposrednosti in zasebnosti), ponavljanje (govorniški stil), ponavljanje v več jezikih (namig na globalizacijo), sklicevanje na avtoriteto strokovnjaka in podatek odstotkov (kvaziargumentiranje), osrednji leksem *holesterol* – termin, tj. 'višina/stopnja holesterola' (kot strokovni stil sporočanja): metaforičnost oz. sinekdoha, ki je podana s pogovornostjo »se mi je znižal«. Celota je zasnovana izrazito vplivajnsko.

(VI) Poimenovanji *učiteljica slovenščine* in *slovka* imata isti pomen oz. pojmovni obseg, a imata v različnih kontekstih različno stilno vrednost, tj. kot stilem (*slovka*):

učiteljica slovenščine	slovka
[+ nocialno] poimenovanje	[+ nocialno] in [+ ekspresivno] poimenovanje
[- stilna vrednost]	[+ stilna vrednost]
[+ uradno]	[- uradno]

(VII) Npr. paket (t. i. naročniški paket storitev):

paket	paket
– govornost > pisnost	– pisnost, govornost
– slengizem > profesionalizem	– v oglasih
– slengizem	– v publicističnih besedilih
	– v poslovnem žargonu
– [+ ekspresivno]	– [- ekspresivno]
– [+ stilna vrednost]	– [- stilna vrednost]

Zaradi komunikacijske potrebe in razumevanja je *paket* v besedilih le nocialno poimenovanje.

Stilna norma

Stilna norma je obvladovanje rabe stilnih vrednosti sredstev. Gre za povezanost ustaljenosti stilne vrednosti sredstev in ustaljenosti rabe teh ter okoliščin, situacije, besedil ter namena. Jezikovna sredstva se v besedilo izbirajo tudi glede na stilno normo, ki je aktualna (podobno kot glede na jezikovno normo), tako da vrednotimo: odklik od stilne norme je enak odkliku od jezikovne norme. Stilna norma ni tako ustaljena kot jezikovna norma, ker je prožnost jezikovne norme manjša in ker je jezikovna norma kodificirana. Stilna norma je v resnici vezana na jezikovni čut posameznika (intuitivnost); tako intuitivno izbiramo sredstva, intuitivno vrednotimo ustreznost sredstev v komunikacijski situaciji glede na to, ali so primerna, sprejemljiva, pravilna. Prav tovrstno vrednotenje je odločilno za ocenjevanje, ali stilno normo kršimo. Stilna norma se ne nanaša samo na posamezna sredstva in situacijo, temveč zajema celost pojavnosti; npr.: primerjava stilne norme življenjepisa, prošnje ipd. pred stotimi leti ter v aktualni sedanjosti in v različnih državah. Stilna norma se spreminja tam, kjer je pogostnost rabe nižja, in obrnjeno – visoka pogostnost rabe tvori statičnost stilne norme glede na proces stiliziranja (Wales, 1990; Pogorelec, 2011).

Stilotvorni dejavniki

Vse, kar določa izbiro jezikovnih sredstev in vpliva na končni stil sporočila, imenujemo stilotvorni dejavniki. Njihov vpliv je zapleten in neprekinjen proces, ki poteka sočasno z nastajanjem sporočila in stila; večinoma se njihovega delovanja ne zavedamo, čeprav tvorijo, oblikujejo in usmerjajo stil sporočila. V osnovi gre za proces, da nekdo (tvorec) nekoga (prejemnik) nekje (čas in prostor) o nečem (tema) z nekim razlogom (namen) in z nekimi sredstvi (inventar) informira. Odnos med objektivnimi in subjektivnimi stilotvornimi dejavniki je komplementaren. Čim bolj se hoče uresničevati težnja po natančnosti in enopomenskosti (to je v objektivnem stilu) pri poimenovanju ter izražanju predmetnosti, pojmovnosti, odnosnosti in dejanja, tem manj možnosti pri izbiri izraznih sredstev ima tvorec besedila. Manjša je težnja po natančnosti in enopomenskosti ter večja je težnja k aktualizaciji izraznih sredstev (to je v subjektivnem stilu), bolj se širi možnost subjektivne izbire (Mistrík, 1985).

Objektivni stil (nadosebni stil, mimoosebni stil)

Je tip splošnega stila, temelji na objektivnih stilotvornih dejavnikih, ki določajo stil besedila v celosti med njegovim nastajanjem. Na tvorca sporočila vplivajo od zunaj, so vpliv objektivno danih okoliščin. Sem sodi vse, kar se ne nanaša na tvorca sporočila kot posameznika: fizično in socialno okolje sporočanja, funkcija besedila, besedilna vrsta oz. besedilni tip, okoliščine sporočanja, stopnja pripravljenosti sporočila, tema besedila, ko je določena vnaprej, izbira jezikovnih sredstev, pomen semantike, fizična podoba sredstev in izbira slogovnega postopka razvijanja teme (opisovanje, pripovedovanje, razlaganje, utemeljevanje, predstavljanje). V objektivnem stilu deluje posploševanje na različnih ravneh. Stil ne dovoljuje izražanja individualnosti (Horecký, 1982; Mistrík, 1985).

1. Govorni stil – pisni stil. V razmerju ne gre toliko za razlike, ki so zaradi učinkovanja foničnih in grafičnih sredstev, temveč za razmerje med standardnim (knjižnim) jezikom, ta je zvečine v pisnih besedilih, in nestandardiziranimi jezikovnimi variantami (jezikovnimi snopi), te so v govornih besedilih.

2. Kontaktni stil – distančni stil. Prvi sestoji iz jezikovnih in zunajjezikovnih sredstev, drugi pa iz jezikovnih ter metajezikovnih sredstev. Tipična značilnost govornosti so redundanca (npr. v izhodišču povedi: *Ne vem, mogoče poskusite; Ne vem, mogoče veste; Tega ne vem*; redundanca ponavljanja vsebinsko enakih in oblikovno spremenjenih povedi: *To bi moralo biti urejeno; Moralo bi biti v redu; Moralo bi to biti že končano; Moralo bi se to*), shematiziranost deikse (prostorske – *Je urejal pri vas; Sem prišel sem; Tu zgoraj je*; časovne – *Zdaj lahko; Danes se; osebne – Jaz bi rad; Če bi vi*), kontekstualna elipsa (*Torej mi ni treba nič / narediti/?; Lahko /vzamem/?; Tega ne morem /povedati/*), stikovne povedi kot

klišee (*Dobro; Fajn; Hvala lepa*), stikovna leksika (ogovori, pozivi: *poslušajte, veste, veste kaj, počakajte, glejte*; izrazi vljudnosti: *prosim, oprostite*; izrazi vrednotenja: *dobro, jasno, odlično*; členki: *..., ne?, ..., ja?, ..., vidite?*) idr. Za pisno elektronsko komuniciranje je značilno širjenje govornosti v pisnost, tako da distinkcija med stiloma slabi zaradi vnašanja stikovnih in drugih govornih sredstev večje naslovnosti in neposrednosti sproščenega odnosa.

3. Dialoški stil – monološki stil. Odnos je osnovan na dinamičnosti repliciranja kot menjavanje vlog in tem; v sferi stila se pojavljajo posebnosti predvsem v skladenjski zgradbi, ekspletivi (*no, torej, tako; zdajci, zdajle, kolikšen, takšen, tukaj, tukajle*), uvajalna sredstva ali uvajalni členki na začetku replik (*aha, toda tudi, saj, ampak, samo tako, in, pa ja da*) idr. Jezikovna sredstva so po vsebini zreducirana.

4. Uradni stil – neuradni stil. To sta situacijska stila, odločevalna je situacija, ki bistveno vpliva na izbor jezikovnih sredstev. V uradnem stilu ni veliko stilne izbire, sporočilo je definirano tudi s formo (npr. obrazec). Pomembno je, na kako raven uradnosti so sodelujoči navajeni; mlajši ljudje v uradni stil vnašajo prvine pogovornega stila, tudi v pisni stil. Vnašanje nestandardnih (govornih) prvin v pisni stil je aktualen pojav (Hausenblas, 1996).

Subjektivni stil (osebni stil, medosebni stil)

Osnovni pojem pri tem je individualni stil (v umetnosti je to avtorski stil) kot posploševanje stilnih potez posameznika. Te izhajajo iz subjektivnih stilotvornih dejavnikov, povezanih z avtorjem. Največja možnost njihovega delovanja se kaže v vsakdanjem sporočanju (v spontanah govornih besedilih), od drugih funkcijskih snopov pa v umetnostnih in nekaterih publicističnih žanrih (komentar, glosa, reportaža ...). Na tvorčev stil vplivajo njegove značilnosti: intelektualna raven, izobrazba, zmožnost abstrakcije in logičnega mišljenja; obvladanje koda (koliko obvlada jezik: slovar, nabor skladenjskih sredstev ipd.); življenjska izkušnost, kulturna ter družbena razgledanost; raven splošne in strokovne izobrazbe; stopnja poznavanja teme; umeščenost v določeno družbeno skupino ter okolje; značajske in duševne lastnosti, trenutno fizično ter psihično stanje in pripravljenost do sporočanja (discipliniranost skladnje, izbrana leksika – ali je bolj/manj stvarna/čustvena, bolj/manj ekspresivna ipd.); lastnosti, povezane s starostjo in spolom; odnos do naslovnika; osebne nagnjenosti in navade; vpliv branja (citati, frazemi ipd.). Gre za spontanost in sposobnost videnja pojavnosti, ki vpliva na sposobnost formuliranja misli. Intelektualno razvit posameznik je pri zasnovi sporočanja gotov in zato gospodaren, stvaren ter jasen. Intelektualno manj razvit posameznik je manj jasen, opazen je manko izraznih sredstev (uporablja več kinetičnih sredstev), veliko je stilno negativno delujočega ponavljanja, izstopa nezmožnost formuliranja misli (lomljenje stavčne organiziranosti in besedila ipd.). Učinkovanje subjektivnih stilotvornih dejavnikov, ki so povezani s tvorcem besedila, vpliva na individualne

razlike v stilu in kompoziciji, opazijo se pri zaznavanju oz. dojemanju besedila. Subjektivna stilna izraznost je v jezikoslovnih raziskavah manj obravnavana (Mistrík, 1985). Gre predvsem za tiste subjektivne dejavnike, ki so skupni za različne odmejene skupine posameznikov. Razlikovanje moški stil – ženski stil temelji na dejstvu, da ima izražanje žensk in moških različni selektivni prostor (ženske: višja stopnja čustvenosti, višja besedilna koherentnost, več kvalifikacijske leksike idr.). Moški in ženske vključujejo tudi različno tematiko glede na svoj spol, tako se aktivira drugačna leksika z razdeljenimi semantičnimi področji (Weatherall, 2002).

Starost tvorca se kaže v vseh sestavinah komuniciranja in ustvarja starostni stil. Otroški stil (deklince do približno 12. leta, dečki do 14. leta) določajo omejene izrazne sposobnosti, na kar vplivata razvoj otroka in predvsem izobraževanje. S starostjo raste komunikacijska kompetenca – leksikalna je hitrejša, skladenjska počasnejša. Stil adolescence se tvori iz težnje po odmiku od komunikacijske norme k slengu, ekspresivnosti sploh, zmanjševanju koherentnosti besedila. Odrasli stil zaznamujeta visoka komunikacijska in jezikovna kompetenca. Ko gre za individualnost v izražanju, je raznolikost med posamezniki izjemna, tako da ni skupnih potez. Stil starostnikov je izraz upadanja komunikacijske kompetence in specifično zoženega nabora tem. Za izobrazbeni stil je značilna prisotnost veliko razlik med posamezniki na vseh ravneh: z vidika posameznika se širi krog tem, večje je aktiviranje leksikalnih sredstev in večja je jasnost izražanja, prisotno je intelektualiziranje z višjo stopnjo abstrahiranja in zapletenejšo skladnjo. Zlasti teme, leksika in enoličnost skladnje tvorijo poklicni stil, tipični pojavi so še: raba profesionalizmov, izrazne formule, kondenziranje in eksplicitnost. Stopnja emotivnosti določa interesni stil: ideološki in idejni stil vsebujeta idiome, značilne za dani pogled, specifični leksikalni nabor, spajanje pojavov v enotno idejno usmeritev. Na psihološki stil vpliva razpoloženje; govorimo o izražanju racionalnega in emocionalnega koncepta: racionalni tip je v nevtralnem izražanju, natančnem poimenovanju pojavov, pojmov ter odnosov, izrazni eksplicitnosti in besedilni koherentnosti, emocionalni tip pa je izraz razpoloženskega odnosa ali duševnega stava, zato je v besedilu več kvalifikacijske leksike, neorganiziranosti skladenjskih vzorcev ali pa so ti shematizirani ter pogostni itd. (Mistrík, 1985; Hausenblas, 1996).

Snopi stilizacije

Stilizacija ni samo jezikovnostilna, ampak je tudi zgradbena, oblikovna, tematska in v sferi predstavljanja sveta v besedilu glede na stilno vrednost jezikovnih sredstev. Stilizacija pomeni celotno dejavnost sporočanja, ki vodi do uresničitve določenega stila. Načinov stilizacije je več, običajno se prepletajo kot snopi stiliziranja.

(Literarna) **aluzija** je namerno namigovanje ali omenjanje kakega konkretnega besedila ali njegovega dela, ki ga prejemnik pozna in ga zna ustrezno interpretirati: *Hitrejše od Tine bilo ni nobene; obet srečnega življenja; pravljica o uspehu; ponižani in razžaljeni; od pekla do raja in nazaj; Veš, občan, svoj dolg?*. Lahko je to **citāt** – **fragment** originalnega besedila, vstavljen v tekoče besedilo, ali uporaba stila drugega avtorja, da se avtor ali kaj drugega osmeši – in deluje kot parodija: *Türški vpadi; Psi lajamo, karavana gre dalje!; Zasebnega nočemo, javnega ne damo!; Želeli ste, volite*. Temelji na tem, da se tak stil dá prepoznati, vendar je odmaknjen od stvarnih okoliščin in s tem v novih okoliščinah deluje komično ter satirično s formo na stališča, ideje, moralne kategorije, ki so zajete v originalnem besedilu: *ljubitelj pisane besede; če nisi z nami, si za nami; sreča nikoli ne počiva*. Pogosto je to prenos osnovnega namena, tako da se izrazi v kontekstu omenjanega besedila: v publicističnih naslovih, sloganih, javnih govorih, nastopanju in razpravljanju v parlamentu ipd.⁷ Običajno je tudi posnemanje kot shematizirana jezikovno-zgradbena stilizacija v malenkostih po originalnem besedilu, avtorju, razdobju ali (npr. pogovornem) stilu: *gospodarstvo na pravo pot; smisel vsega tega; istočasno z volitvami; imeti vse niti v rokah; skozi stranska vrata; sredi belega dne; tako lep večer; majhni koraki za velike spremembe*. Obširnejši, pojasnjujoč in opisni način podajanja pojavnosti namesto direktnega poimenovanja je parafraziranje, ki je v osnovi vsako opisovanje (*tisti, ki volijo; drugo največje mesto v Sloveniji*). Zgostitev pa temelji na težnji po kratkosti: podaja se samo najpomembnejše (ideja, misel, glavno vprašanje ipd.) tako, da se z eno obliko podaja bistvo drugega pojava (*velik pogreb* – 'š številnimi pogrebc', *enkratno doživetje* – 'ki se ti zgodi le enkrat', *izjemen človek* – 'ki presega splošno, navadno', *ultimativni mestni car* – 'ki postavlja ultimat'). Arhaizacija temelji na izbiri nekaterih fonetičnih, ortografskih, leksikalnih, besedotvornih prvin, ki so tipične za določeno jezikovno obdobje. Najpogostejša je raba arhaičnih leksemov, ki so določujoči dejavnik kulture obdobja, vendar ne smejo dopuščati aktualne semantike leksema. Dosega se satiričnost ali kritičnost v publicistiki, diskusiji ipd. (*ne meneč se za ... podaniki*). Z rabo dialektizmov ali regionalizmov in besedotvornih obrazil se podaja prostor, kjer se kaj dogaja. To je poleg glasovne stilizacije način, kako se približati naslovniku; pogost je v medijih, popularni kulturi in oglaševanju: *Gotof je!; 1, 2, 3, gotovi ste vsi; Še pa še; Totih 50*.

Fonetična stilizacija se nanaša na izrabljanje fizičnih, tj. artikulacijskih in akustičnih lastnosti zvokov govora. Pogosto je ponavljanje enakih ali podobnih glasovnih nizov (eholalija) kot načelni način organiziranja in razvijanja povedi (lahko tudi ne glede na ustaljena skladenjska in semantična določila): *mirne noči, za igrive dni; Tina v ritmu latina, Jakov Fak, ti si naš junak!; ograja, ki ugaja; tip top*. Tako je v refrenih ljudskih in umetnih pesmi: *tralala, hojladrija mesarija, tidreja ...* Za vzbujanje določenega pomena se lahko tvori kvazileksem, ki lahko spominja na ljudskost ali kaj drugega iz izročila (glosolalija): *direndrava*

⁷ Korošec (1998) pojave aktualizacije v časopisnih naslovih podrobno razčlenjuje in jih razvršča glede na izbiro sestavin na obnovitve klišejev ter obnovitve vzorcev.

(poimenovano igrišče), *abrakadabra*, *čira čara*, *čiribirščina*. Ponavljanje istega začetnega soglasnika v naglašanih zlogih zaporednih besed (aliteracija) ali to, da se vse besede začnejo z istim glasom/črko (tavgogram), je velikokrat v oglaševanju: *prava pot*; *praznični paketi*; *popolna pisarna*; *mobilni marketing*; *paket poslovne pisarne*; *predlog ponudbe podjetnikom*; *pravi potencialni premiki*. Ko gre za celotno glasovno podobo organiziranja govora, govorimo o glasovni instrumenaciji. Zajema glasovno in pomensko ponavljanje, ki je večje ali manjše v sosedstvu ali je po določeni shemi: ... *Aleluja v Galileji ... in angeli so prišli* (posmehovanje v parlamentu); *super sobota: super izdelki po super cenah*; *vaši – z vami – za vas*. Posnemovanje zunajjezikovnih zvočnih pojavov z zvočnimi sredstvi govora je lahko slušna onomatopeja (*kikirikati*, *koklja*, *kokodak*, *čivk*) ali vzročna onomatopeja, ko se z ritmizirano zgradbo posnema določeno ritmično ponavljanje gibanja v povezanosti z njegovimi designati (*cikcak*, *gugati se*, *žigažaga*, *čivčiv*), ali samo netipično zaporedje fonemov (*pst*, *mijav*, *cin*, *šavs*, *šč*, *štrc*).⁸ Tu ne gre toliko za rabo zvočnih onomatopejskih besed, pač pa za ponavljanje zvočnih sekvenc glasovja in ritmičnih delov besed, ki pa same niso nujno onomatopeja. Zelo opazna je retorična besedna igra (paronomazija); nastaja zaradi rabe besed z enako ali podobno zvočno podobo, a z različnim pomenom (kot etimološka figura): *domisliti domišljeni svet*; *perica reže raci rep*; *previharimo viharje*; *Romney lahko lažje zaduha*; *car ni car*; *nikoli ni nikoli*; *to ni to*. Glasovno ponavljanje se nanaša na ponavljanje glasovnih sredstev glede na ustaljeno pozicijo: *Podravka juha se s srcem kuha*; *kraljica potica*; *Evropa se vedno hitreje vrti*, *Slovenija pa bolj in bolj stoji*; *Ne blefiraj – recikliraj*; *od glave do pete so mišice napete*; *Čeprav se o tem veliko govori, prijave ni*. Ritem je v tem pojavnost, prežeta skozi besedilo ali njegov del kot ponavljanje ali izmenjevanje enakovrednih prvin, ki delujejo kot ritmične enote. Pisno in grafično oblikovanje besedila je lahko po vzoru na verz, tj. kot ritmični in oblikovni pojav, da se poudarja ideja, ključna beseda ipd., odmejuje ter poudarja pomen posameznega leksema in ustvarja harmoničnost celote. Številni oglasi imajo grafično oblikovanost besedila, ki v osnovi izvira iz verzne grafične organiziranosti. Grafostilem pa je stiliziranje z zaznamovanostjo pisnih sredstev – pisave, ločil, grafične oblikovanosti, z emotikoni ipd.: *Izber!te najboljše*; *kriiila*; *v kapitala že(l)jno NLB*; *G(o)renak priokus*; *Prava, pravcata LIMONA:)DA*; *novaSEZONanovaENERGIJA*; *1, 2, 3, gotovi ste vsi!*; *Var-če-va-nje*; *Pogrej&pojej*; *REV@LT ALTERNATIVE*; *izBERITE odgovorno*.

Besedotvorna stilizacija se nanaša zlasti na pogosto rabo določenih tipov izrazov in določenih formantov. Avgmentativi (večalnice) že s svojim priponskim obrazilom (*-anski*, *-uh*, *-ak*, *-in* itd.) kažejo, da se z njimi poimenuje relativno večja mera ali obseg ali intenzivnost lastnosti, kot je osnovno. Večalnost se nanaša na izražanje take razmernosti, ki se govorečemu zdi neprimerna, nesprejemljiva, občudovanja vredno velika (*velikanski* je nepričakovano velik oz. prevelik), ali na slabšalnost, ko se opozarja na višjo mero negativne lastnosti poimenovanega pojava (*deklina*,

⁸ V jeziki se ti pojavi interpretirajo zelo različno.

dolgin, grozavost, glavina, glavač, zverina, ženščad, ženščina, ženščura). Običajno gre za emocionalno zaangažiranost govorečega, tj. ekspresivno izražanje negativnega odnosa govorečega o predmetu (*gromozanska, klepetulja, lenuh, levak, skopuh, smrduha, smrdulja*). Z deminutivi (manjšalnicami) pa se kaže pomen, ki v primerjavi s podstavnim izrazom pomanjša ali minimalizira poimenovani pojav. Največkrat so to samostalniki. Z manjšalno pripono se izrazi vidik lastnosti ali vidik emocionalne ocene govorečega. Običajno se kaže direktno na kvantiteto lastnosti stvari, ki so že same relativno manjše od povprečja (*fantek, zvežčič, mizica*), ekspresivnost manjšalnice pa je po navadi emocionalni ali vrednostni pozitivni odnos govorečega do predmeta (*vinček, nočka, rokica*). Izjemno ekspresivno in emocionalno ter komunikacijsko moč imajo hipokoristiki (ljubkovalnice). To so jezikovna sredstva za ekspresivno izražanje bližine in nežnosti govorečega do oseb v družini, sorodstvu, ljubezenski zvezi, bližnjih oseb. Videz manjšalnic ustvarjajo splošna leksika in manjšalne pripone (*miška, pikica, ljubica, sonček*), lahko so to tudi družinske besede (*naša, stari, sinko, ta mala*) ali domača imena (*Lučka, Slavko, Mišo, Franček, Ljuba*) (Unuk, 2005). Visoko stopnjo ekspresivnosti v besedilu lahko imajo določeni rezultati besedovornih postopkov, npr. zlaganje – postopek, kjer je beseda tvorjena iz dveh ali več leksikalnih osnov in besedotvornega formanta, tako da izstopa značaj vsakega posameznega leksema (*gnilozelen, bledozelen, udbomafija*): vezalno (*gluhonem, jugovzhod*), ponavljalno (*ne in ne, dan za dnem*), določevalno (*staroslovenski, samostojen*), svojilno (*dobrosrčen, četveronožen*). Zloženih besed in besed, nastalih s sklapljanjem (*nebodijetreba, PKK*), je v slovenščini sicer manj kot izpeljank in sestavljenk (*nehote, superminister*), pa še to so pretežno samostalniki in pridevniki, tako da v besedilu izstopajo tudi zaradi tega. (O širitvi slovenskega aktualnega besedja gl. Žele, 2005; *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*, 2012.) Vsak neologizem deluje stilotvorno – leksikalni, npr. s prevzemanjem (*parlament, robot, apleť*), besedotvorni (*udbovec, ibrakadabra /Ibrahimovič/, virantijada /Virant/*), frazeološki (*naftni bazen*), semantični oz. neosemantični (*temne sile, temne 'zle'; črni pogled, črni 'hudobni'*). A še posebno vzbujajo pozornost hibridne strukture, tvorjene tuje + domače oz. domače + tuje (*intervleka, eurolas, videoseznam, evromerjenje, SMS-besedilo, 3D-animacija; nakupokalipsa*), in spoji (kontaminacije) – oblikoslovne in skladenjske defektne strukture kot križanje dveh oblik, ki sta si blizu, po zgedu fonetične forme in pomena, tako da je rezultat nova forma: *predhoditi, prisilka, (policijska) pridržanja in zadržanja, poznamkati, povšečkati, Marprom* (Maribor, promet), *znanstival, AKEŠ, revolucijaleluja*. V zadnjem obdobju je produktivna univerbizacija (poenobesedenje). Sestoji iz vsaj dveh avtosemantičnih leksikalnih enot. Proces zajema samo leksikalno ustaljena večbesedna analitična poimenovanja: dvobesedna poimenovanja ali cel besedni niz poimenovanja (*knjiga s slikami, ki jih je treba odkriti – odkrivanka*). Motivacija je v gospodarnosti izražanja: iz veččlenskega poimenovanja tvori enočlensko poimenovanje z istim pomenom, nastalo poenobesedeno poimenovanje pa je sinonim dvo- ali večbesednemu

poimenovanju. Besedotvorni proces je najpogosteje ali substantivizacija (*dežurni učenc* – *dežurni*) ali derivacija (*brezplačni dnevnik* – *brezplačnik*, *časovnica*, *premičnica*, *internetnica*, *čajnica*). Poenobesedena poimenovanja nastajajo predvsem kot rezultat širjenja pogovornosti v druge stile sporočanja, tudi v pisno in strokovno sporočanje, kjer lahko njihova raba postane bolj nevtralna kot raba prvotnih večbesednih poimenovanj (*dovršni glagol* – *dovršnik*, *odvisni stavek* – *odvisnik*, *nosni glas* – *nosnik*). Tako se stilno nevtralizirajo, postanejo neopazne in pogostejše oblike od izvornih veččlenskih oblik (*osebna izkaznica* – *osebna*, *vozniško dovoljenje* – *vozniško*, *prenosni računalnik* – *prenosnik*). Zaslediti je mogoče paradigmo z določenimi sufiksi, ki imajo ekspresivno vrednost, npr. *-ko* in *-ič*: *puranko*, *zelenjavko*; *fotografski aparat* – *fotoaparat* > *fotko/fot(k)ič*; *šlepo črevo* – *šlepič* itd. Rezultati poenobeseditve so bolj sprejemljive oblike, lažje se pregibajo in izpeljujejo kot večbesedna poimenovanja. Procesualno obrnjen pa je proces multiverbizacije (povečbesedenja): *privatizacija* – *privatizacijski proces*, *zanimivo* – *na zanimiv način*, *lastništvo* – *vprašanje lastnine*, *tako* – *v tem smislu*, *presenetiti* – *biti presenečen*, vendar pa gre tu le za delno sinonimijo, torej pomensko podobnost. Deluje kot stilna zaznamovanost v publicističnih, administrativnih in strokovnih besedilih (Jedlička, 1969).

Skladnja sestoji iz izbranih jezikovnih sredstev v ustreznih oblikah, ki nastopajo kot nosilci primerne posredovanja obvestilnosti (informativnosti) in je ta predelana v smislu povedi. Tudi v skladnji se stilnost uveljavlja na podlagi variantnosti sredstev, ki pomenijo isto: to je **skladenjska stilizacija**. Gre za številne kompleksne pojave izrazitve raznolikosti v povezovanju odnosov, stališč ipd.⁹ Tako je npr. operiranje z dolžino podajanja: dolgo podajanje deluje kot upočasnjeno podajanje oz. zmanjšana dinamika tega, kar se podaja; kratko podajanje in zaporedje kratkih form učinkujeta kot izražanje povečane dinamike podajanja; kombiniranje kratkih in dolgih form izraža ekspresivnost. Raznolikost v kompoziciji se najbolj kaže v pozicioniranju sestavin; najbolj pomembni mesti sta prvo in zadnje mesto, tako vsako spreminjanje pozicije v skladenjski strukturi/kompoziciji učinkuje ekspresivno, ki se veča z umeščanjem sestavine proti začetku te (manjkajoči člen/i/, spremembe v zaporedju, ponovitve, paralelizem členov in/ali kompozicije ipd.):¹⁰ *Krast so se pripeljali*; *Serijska vlomilca po pridržanju izpustili*; *Pomanjkanje vizije*; *Delaj, teci, živi*. V ospredju je diskurzivna kompetenca oz. jezikovno-pragmatična kompetenca, ki je zbir načel, ta nadzirajo izbor skladenjskih in referenčnih klicev v tekočem kontekstu (vidik tvorca) ter njihovo razumevanje (vidik prejemnika) (Carston, 2000). Posebnost sta geslo in slogan. Prvo je vodilo, načelo, ki v osnovi ocenjuje predmet, a je izrazno usmerjeno k predmetu, programu, obdobju, situaciji ipd. Geslo je frazem, rečenica ipd. v skladenjsko-pomensko kondenzirani obliki,

⁹ Stilistiko skladenjskih pojavov podrobno predstavlja Korošec (1998).

¹⁰ Pojavnost je izjemno razvejana: anakolut, antiteza (antimetabola), apostrofa, eksklamacija, elipsa, parenteza, inverzija, retorično vprašanje, leksikalno ponavljanje (anadiploza, anafora, anastrofa, antimetabola, diafora, antanaklasis, dilogija, epanodos, epifora, epizeuksis, konkatena, ploke, refren, prosapodosis, simploha). Predstavlja jo retorika (Mistrík, 1987, str. 67–116).

običajno ekspresivni (*Spoštujmo slovensko*). Slogan je pravzaprav pomensko in funkcionalno oglasno ali propagandno geslo, s katerim se kaj hvali, propagira; lahko je kaka misel (ideja) s stalno obliko. Zgrajenost sestoji iz osnovnega leksikalnega fonda, nevpadljive skladnje in asindetskega pripajanja stavkov. Lahko nastopa homonimija, rima, asonanca ipd.: *Modro je imeti modri kasko; Kaj sploh še ostane velikim? Novi megane bo zapeljal tudi vas; Kjer koli, kadar koli, vse dni v letu.*

V **oblikoslovni stilizaciji** gre za operiranje s slovničnimi kategorijami: osebo, številom in spolom ter časom, načinom in naklonom; pojavi na mikro ravni besedila »*potrjujejo, da so morfemi pomembni nosilci jezikovnosistemske stilistike*« (Vidovič Muha, 2005, str. 208). Glagol je pokazatelj situacijskosti: v pogovornem sporočanju se za izražanje aktualnosti govornenja/pisanja rabi aktualni sedanji čas, ki je pravzaprav konkretni čas situacije, v nepogovornem sporočanju pa se vse drugo dogajanje vrednoti kot neaktualni čas – preteklo dogajanje se posreduje s splošnim sedanjim časom (videz prisotnosti) ali s splošnim preteklim časom. Tvorec sporočila za izrazitev iste pojavnosti izbere ali tvorni način, tj. izpostavljanje dejavnosti, dogajanja in predvsem vršilca dejanja (*Neznanci so napadli pešca; Pešca so napadli /neznanci/*), ali trpni način, tj. izpostavljanje predmeta dejavnosti, dogajanja, dejanja (*Pešec je bil napaden; Objekt varovan*). Z naklonom izražamo stališče govorečega; odmik od ustaljenega naklona pomeni izražanje ekspresivnosti; npr.: namesto *Molčite*, ekspresivnost: *Tišina!, Delat., Pišete?, No, zapišimo tole* (v tem tudi oseba oz. osebno in brezosebno izražanje). Gre za stališče, ki je med ugotavljanjem (povedni naklon) in spodbujanjem (velelni naklon). Velelni naklon lahko predstavlja tudi način, kako se približati naslovniku (oglas, radio, politični govor ipd.): *Odločite se za ...; Poiščite najboljši ...; Izberite ...* Modalnost izraža željo, dopustnost, izbirnost z vidika prejemnika, evfemizem, strah, stopnjo vpljudnosti idr.: *Zakaj ne bi ...? Lahko bi si privoščili ...* Številnost osebnih zaimkov – zlasti v pogovornem stilu – predstavlja orientacijo med osebami: 1. in 2. oseba sta konverzacijski osebi, 3. oseba pripada temi. Statičnost stila, tvori ga izrazitejša pogostnost samostalniške in pridevniške besede, izvira iz težnje po podajanju stvarnosti ter faktografskosti, tj. pojavnosti v statični postavitvi (samostalniška leksika) in lastnosti, značilnosti teh pojavnosti (kvalifikacijska leksika). Dinamični slog imajo besedila z večjo zastopanostjo procesualne leksike, podajajo se dejanje, dogajanje in procesi v času in prostoru; glagol je nosilec količine dejanja/dogajanja v času. Predlogi in vezniki tvorijo mrežo odnosov v besedilu. Stil besedila določa tudi kategorija sklona – večfunkcijskost in večpomenskost sklonov se kaže v razvrstitvi in pogostnosti glede na odnose med samimi poimenovanimi pojavi, tj. s slovničnimi skloni (im., tož. in rod. sestavljajo stavčno jedro) ter perifernimi skloni. Stilotvoren je še repertoar ponavljanja enot.

V leksikalno stilizacijo¹¹ gredo: epiteti, metafore,¹² komparacije, izraba pomenov leksema. Epitet opravlja vlogo splošnega določanja besedišča v besedilu, lahko je kriterij razpoznavanja posameznega stila sporočanja, avtorja in obdobja. Glede na udeležnost v besedilnih sredstvih je pridevniški (*ledena ploskev*), deležniški (*pojoči major*) in samostalniški (*Dvorana Zlatorog, noč raziskovalcev, hiša eksperimentov*), glede na lastnosti pa je stalni, okrasni in metaforični. Stalnost izhaja iz tradicije ali ustaljene vezanosti na predmet/osebo kot vzorec (*hram demokracije, pustni čas, beli sneg, pat položaj*). Opisni dekorativnosti se dodaja še banalnost ob ekspresivnosti (*sladki, ljubi, razkošni, samotni x; žlahtni komedijanti*). Tesna zveza nasprotujočih si pojmov – antonimov ustvarja bistroumni nesmisel z učinkom paradoksa (*majhen velikan, ledeni ogenj*) in je retorična figura. Sestavljeni epiteti nastajajo s kombiniranjem dveh izrazov in so običajno večvrstni (*rožnatosvetla zarja, čudotvorna odločitev*). Primera temelji na ugotavljanju podobnosti med *a* in *b* na podlagi skupne lastnosti, tako da se *a* opisuje z njenim ugotavljanjem. Je dvočlenska semantična konstrukcija, ki je notranje povezana z izrazom (*ko kot, kakor, podobno, kakor da bi* ipd.), ki se v izrazitvi lahko izpusti: oba člena, podstava in podoba, tvorita skupno semantično podobo. Najobičajnejša je enostavna primera – pomenskost med členoma je lahko dojemljiva skozi stalno rabo, privajenost, tj. kot jezikovna pragmatičnost (*zvit kot lisica, zdrav kot riba v vodi, rdeč kot kuhan rak*). Pesniška primera je videti originalna in nešablonizirana (*odprt kot okno, skozi katero vstopa jutro*), torej nasprotno od pogovorne primere (*temno kot v rogu, hudoben kot pes, l podobno kot s prstom v nos, pobledel kot stena; poslanka, bela kot sneg*). Hiperbolična primera sloni na obilnosti, velikosti. Posebnost je primerjanje pojava samega s seboj (tavtološka primera): *sir smrdi kot sir*. V primerjanju z zanikanjem je to mogoče samo po modificiranju (nikalna primera): *to ni a, (to) ni b, to je c*.

Sinonimija (sopomenskost, istopomenskost, blizupomenskost)

Jezikovna stilistika se ukvarja predvsem z vprašanji sopomenskosti v jeziku: govoreči iz potencialne množice jezikovnih sopomenov izbira tistega, ki najbolj ustreza izrazitvi sporazumevalnega namena, kar smo opredelili kot konkurenco jezikovnih sredstev. Raba sopomenskosti in blizupomenskosti služi izrazitvi: jasnosti ali stopnjevanju intenzitete pojmovnega pomena, časovne, prostorske ali čustvene zaznamovanosti, funkcijsko-stilne zaznamovanosti ter stilnega razlikovanja besedila.¹³ Sopomenskost predstavlja pomenski odnos med

¹¹ Inventar leksikalnih stilnih izraznih sredstev v grobem sestavljajo: neologizmi, arhaizmi, dialektizmi, regionalizmi, slengizmi, žargonizmi, vulgarizmi, profesionalizmi, frazemi, homonimi, sinonimi, prozaizmi.

¹² Metafora je kompleksna: alegorija, animizacija (personifikacija, antropomorfizacija), evfemizem (perifraza, litota), ironija, metonimija (antonomazija, metalepsis, sinekdoha), minimalizacija, sinestezija, simbol, hiperbola, monumentalizacija. Teoretsko obravnavanje podaja literarna teorija.

¹³ »Lahko rečemo, da je sopomenskost izrazno spreminjanje sveta z željo videti ta svet skladno z objektivnimi okoliščinami, kot je čas, socialna vezanost, npr. narečnost, pogovornost, ali skladno z lastnim, subjektivnim hotenjem, željo vstopati v ta svet in ga »po svoje« preimenoovati; tako se

jezikovnimi enotami, ki imajo različno glasovno ali pisno podobo in podoben pomen, zajema oblikoslovno, besedno, besedotvorno ter skladijsko ravnino v sobesedilu, vendar se pojmovanje sopomenskosti največkrat nanaša le na besedno sopomenskost: istemu denotatu (označenemu, predmetu) pripada več različnih designatov (zaznamovanosti, izraznih enot). Ko gre za pojmovne sestavine pomena, se sopomenskost kaže močnejša od logičnega pomenskega odnosa, npr. enakosti (ekvivalence): izraza *devet* in *trikrat tri* sta enakost, nista pa sopomenskost. Sopomenskost je pravzaprav izraz simetričnosti: če je izraz A sopomenski z izrazom B, je tudi izraz B sopomenski z izrazom A. Popolna sopomenskost izrazov se ugotavlja v smislu obojestranske veljavnosti tako za izraz A kot za izraz B v katerem koli sobesedilu in na podlagi tega enakovredna medsebojna zamenljivost A z B oz. B z A. To velja npr. za termine (*jezikoslovje* – *lingvistika*, *samoglasnik* – *vokal*, *zlom* – *fraktura*; gl. Vidovič Muha, 2000) in slovnične besede (npr. veznike: *in* – *pa* – *ter* idr.), kjer pa gre za razliko v stilni rabi. Razlika med sopomenkama ni toliko v pojmovni vsebini, saj so lahko pomeni besed istega pomenskega polja različni, ampak v stilističnih konotacijah, ki so pripete nanju. Ni mogoče natančno določiti, ali gre za pomenske odtenke ali za stilistično razlikovanje. Tako ugotavljamo, da polne oz. prave sopomenskosti (homosemije) ni, saj v resnici sopomenskost ne pomeni enakosti, ampak podobnost v pomensko-pojmovni vsebini in različnost v konotacijah, ki služijo stilni rabi. Kadar govorimo o sopomenskosti, mislimo na delno ali nepopolno sopomenskost (partikularno sinonimijo). Ta temelji na pomenski podobnosti med A in B in C itd.: osnovna (centralna) pojmovna vsebina je ista, različnost pa je v perifernih pojmovnih semih, npr. v pragmatičnih semih (*jokati* – *točiti solze*; *umreti* – *preminiti* – *crkniti*) ali emocionalnih odtenkih (*mož* – *stari*). Sopomenskost ustvarja številne sopomenske pare (*konj* – *kopitljač*) in istopomenske, tj. blizupomenske nize (*pameten* – *bister*, *brihten*, *bistroumen*, *inteligenten*, *moder*; *jokati* – *cediti solze*, *cmeriti se*, *ihreti*, *smrkati*, *solziti se*, *točiti solze*; *pogumen* – *heroičen*, *junaški*, *neustrašen*, *smel*), kjer člene niza povezuje ista tema. Jedro niza (jedrni ali dominantni sinonim) je sobesedilno najmanj omejen leksem, je tisti, ki je stilno in emocionalno najbolj nevtralen in se na njegov pomen vežejo vsi drugi leksemi tematskega niza (*pameten*, *jokati*, *pogumen*). Sopomenski niz je lahko z velikim številom členov, tako da je mogoče govoriti o njegovem centru in periferiji, kjer se proti skrajnostma krakov skupna sopomenskost spreminja in celo izgublja (*bister* – *pameten* – *moder*) glede na širjenje/ožjenje vsebine ('razdalja': *cesta* – *pot*), različno intenziteto (*pršeti* – *deževati* – *liti*; *hladiti*, *zebkati* – *zebsti* – *mraziti*, *drgetati*, *šklepetati*, *trepetati*, *tresti*), sorazmernost (*veja* – *poganjek* – *mladika*) ali razlikovalno konotacijo (*delati* – *garati* – *ubijati se* – *rabotati* – *tlačaniti* – *sužnjevat*). »Sopomenskost izražanja konotativnosti postavlja sopomenskost v jedro tudi jezikovnosistemske stilistike in s tem pojasnjuje njeno

vzpostavlja lastno čustveno razmerje do denotata, tudi v smislu slabšalnosti, ironičnosti, ljubkovalnosti; leksikaliziran subjektivni vidik je načeloma vezan na katerega izmed tipov motiviranih pomenov – metaforičnega, metonimičnega, pomensko vsebovanost« (Vidovič Muha, 2005, str 209).

pogostnost oz. produktivnost« (Vidovič Muha, 2005, str. 208). Prisotnost stilne značilnosti v sinonimnih izrazih je odvisna od stilne pripadnosti: pisnemu ali govornemu, uradovalnemu, publicističnemu, strokovnemu, umetnostnemu ali kakemu drugemu stilu in je zasnova takemu stilu (prim. Pisárčiková, 1976; Jones, 1986; Vidovič Muha, 2005).

Zaključek

V izražanju enake vsebine je mogoče uporabiti več enakovrednih sredstev: besednih enot, oblik, zgradb, govornih dejanj, besedilnih tipov oz. vrst, posameznih prvin in oblik narodnega jezika in skalo parajezikovnih prvin. Izbor obstaja tam, kjer obstaja široko razumevanje sopomenskosti, da lahko nastopa konkurenca jezikovnih sredstev. Stilistika je veda o stilu kot načinu izražanja in oblikovanja, tj. o izboru ter načinu rabe jezikovnih, nejezikovnih ali umetniških sredstev in uveljavljenih postopkov. Jezikovni stil, ki je predmet jezikoslovne stilistike, se nanaša na formalne strani besedil. Stil je pojav specifičnega in hkrati enotnega načina izbiranja ter kombiniranja prvin, delov in postopkov v oblikovanosti ter zgrajenosti namenoma tvorjenih celot, v tako izgrajeni tvorbi se stil kaže kot povezovalno načelo zgrajenosti celote. Razlikujemo proces stilistične diferenciacije in stilotvorni proces. S postopnim členjenjem stilov nastopa tudi členjenje stilnih sredstev; funkcija besedila določa izbor izraznih sredstev in delitev stilov. Stilizacija pomeni celotno dejavnost sporočanja, ki vodi do uresničitve določenega stila; ni samo jezikovnostilna, ampak tudi zgradbena, oblikovna, tematska in v sferi predstavljanja sveta v besedilu glede na stilno vrednost jezikovnih sredstev. Načinov stilizacije je več, običajno se prepletajo kot snopi stiliziranja.

LITERATURA

- Achmanova, O. S. (1976). *Linguostylistics. Theory and method*. Hague: Mouton.
- Carston, R. (2000). The relationship between generative grammar and (relevance-theoretic) pragmatics. *Language & Communication*, 20 (4), 87–103.
- Chloupek, J., Čechová, M., Krčmová, M. in Minářová, E. (1991). *Stylistika češtiny*. Praha: SPN.
- Crystal, D. (1997). *A dictionary of linguistics and phonetics*. Oxford, Cambridge: Blackwell.
- Čeh Steger, J. (2007). Jezikovni stil in literarno besedilo. *Razprave*, (20), 43–54.
- Enkvist, N. E. (1973). *Linguistic stylistics*. The Hague: Mouton.
- Hausenblas, K. (1973). Komplexni a simplexni styly. *Poetyka i stylistyka słowiańska*, 39–46.

Hausenblas, K. (1987). Situace stylistiky, její koncepce a aktuální úkoly. *Slavica Pragensia*, 26, 9–18.

Hausenblas, K. (1995). Stručná charektiristika stylu a stylistiky. *Stylistyka*, 4, 233–243.

Hausenblas, K. (1995). *Od tvaru k smyslu textu*. Praha.

Havránek, B. (1942). K funkčnímu rozvrstvení spisovného jazyka. *Časopis pro moderní filologii*, 28, 409–416.

Horecký, J. (1982). *Spoločnosť a jazyk*. Bratislava: PSN.

Horecký, J. (1991). Jazykové vedomie. *Jazykovedný časopis*, 42, 81–88.

Hoey, M. (1991). *Patterns of Lexis in Text*. Oxford: Oxford university press.

Hoffmannová, J. (1997). *Stylistika a ...*. Praha: Trizania.

Ivanová Šalingová, M. (1971). Aktualizovaná expresivita jazykových prostriedkov. *Jazykovedné štúdie*, 11, 30–46.

Jedlička, A. (1969). Univerbizace a multiverbizace v pojmenovacích strukturách. *Acta Universitatis Carolinae, Slavica Pragensia*, 11 (4–5), 93–101.

Jones, K. S. (1986). *Synonymy and semantic classification*. Edinburg: Edinburg university press.

Kožina, M. N. (1993). *Stilistika ruskogo jazyka*. Moskva: Prosvetšenie.

Korošec, T. (1998). *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.

Miko, F. in Popovič, A. (1978). *Tvorba a recepcia*. Bratislava: Tatran.

Mistrík, J. (1968). Štylistika ritmu. *Umelecké slovo*, 86.

Mistrík, J. (1985). *Štylistika*. Bratislava: SPN.

Mistrík, J. (1987). *Rétorika*. Bratislava: SPN.

Pisárčiková, M. (1976). Synonimický rad východisko pri štúdiu lexikálnej synonymie. *Slovenská reč*, 41, 3.

Pogorelec, B. (1977). Družbeni vidiki slovenskega jezika. *TIP 9*, (14), 1009–1029.

Pogorelec, B. (2011). *Stilistika slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. (1994). Ljubljana: SAZU, DZS.

Slovar novejšega besedja slovenskega jezika. (2012). Ljubljana: ZRC SAZU.

Stramljič Breznik, I. (2012). Neologizem in priložnostnica z vidika slovarja in korpusa. V M. Jesenšek (ur.), *Večno mladi Htinj: ob 80-letnici Janka Čara* (str. 93–104). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

- Unuk, D. (2005). Apelativi s hipokoristično funkcijo kot deiktična sredstva. V M. Jesenšek (ur.), *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika* (str. 292–301). Maribor: Slavistično društvo.
- Unuk, D. (2012). Učinkovanje govornih lastnosti in značilnosti v sporazumevanju. V M. Jesenšek (ur.), *Večno mladi Htinj: ob 80-letnici Janka Čara* (str. 105–118). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Vidovič Muha, A. (2000). *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: ZI FF.
- Vidovič Muha, A. (2005). Medleksemski pomenski razmerji – sopomenskost in protipomenskost. V M. Jesenšek (ur.), *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika* (str. 206–221). Maribor: Slavistično društvo.
- Vinogradov, V. V. (1955). Itogi obsuždenija voprosov stilistiki. *Voprosy jazykoznanija*, (1), 60–87.
- Vossler, K. in Spitzer, L. (1972). *Studia stylistyczne*. Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy.
- Wales, K. (1990). *A dictionary of stylistics*. Harlow: Longman.
- Weatherall, A. (2000). *Gender, language and discourse*. London: Routledge.
- Zima, J. (1961). *Expresivita slova v současné češtině*. Praha: Československé akademie věd.
- Žele, A. (2005). Novejša leksika z vidika aktualizacije pomenov in tvorbenih usmeritev. V M. Jesenšek (ur.), *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika* (str. 240–248). Maribor: Slavistično društvo.
-